

แนวทางการทำงาน กลไกตำบลสุขภาวะทางเพศ

เรียนเพื่อรู้ ดูแล้วทำได้

ถอดสูตรความสำเร็จเพื่อการสร้างชุมชนสุขภาวะทางเพศ
เหมาะสำหรับการทำงานเพื่อผลักดันประเด็น
สุขภาวะทางเพศเข้าสู่กลไกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวทางการทำงาน กลไกตำบลสุขภาวะทางเพศ

เรียนเพื่อรู้ ดูแล้วทำได้
ถอดสูตรความสำเร็จเพื่อการสร้างชุมชนสุขภาวะทางเพศ

พิมพ์ครั้งที่ 1	มีนาคม 2562
จำนวนพิมพ์	500 เล่ม
พิมพ์ที่	บริษัทซัคเซสพับลิเคชั่น จำกัด
คณะทำงาน	ผศ.ดร.กนกวรรณ ธราวรรณ ปิยภา เมืองแมน ปัทมาพร พูนมีทรัพย์ ชลธยา ทรงรูป อุไรรัตน์ หน้าใหญ่ นันทิยา คาทาสี วรรณภา เวณุอาธร
บรรณาธิการ	เกษมา สัตยาหุรักษ์
รูปเล่ม	เพชรลัดดา แก้วจีน
จัดพิมพ์โดย	มูลนิธิสร้างสุขภาวะทางเพศ (สคส.)

คำนำ

แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ ดำเนินงานโดยมูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.) ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มุ่งให้ทุกคนมีวิถีทางเพศที่เป็นสุขและปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง และใช้การทำงานแบบมีส่วนร่วมและลงมือทำได้จริงของทุกคน จนสามารถสร้างพื้นที่ต้นแบบชุมชนสุขภาวะทางเพศจำนวน 12 พื้นที่ ใน 9 จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน มหาสารคาม กาฬสินธุ์ นครราชสีมา และสงขลา จนเกิดเป็นหนังสือชุด "เรียนเพื่อรู้ คุณแล้วทำได้"

ทั้ง 12 เรื่องเป็นการขับเคลื่อนงานสุขภาวะทางเพศในชุมชนที่แตกต่างกัน ตามสภาพสังคม วัฒนธรรม และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน ที่สำคัญ ทั้ง 12 พื้นที่นี้ ทีมทำงานผ่านการอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับการปรับฐานคิดมุมมอง "เรื่องเพศเชิงบวก" มาแล้ว ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นลำดับแรกของการทำงานในการสร้างให้เกิด "ผู้นำการเปลี่ยนแปลง" โดยการมีส่วนร่วมของคนในระดับต่างๆ ตามแบบ "โมเดลเชิงนิเวศวิทยา"

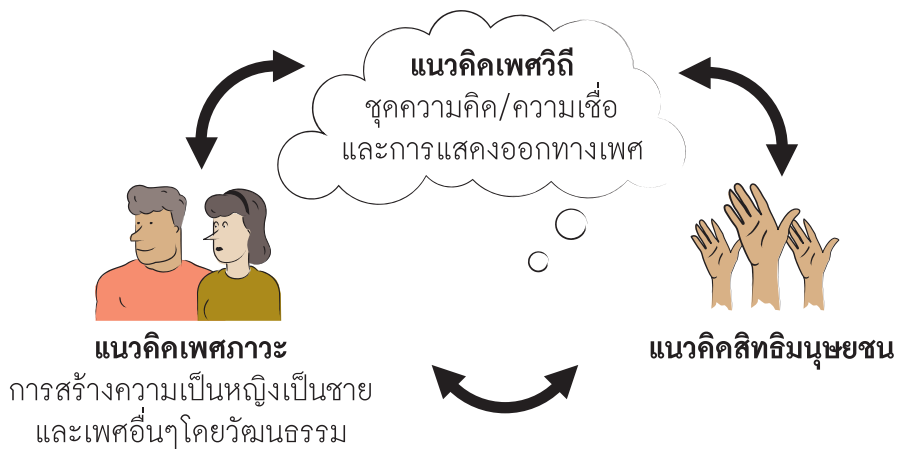
ท้ายนี้ ผู้จัดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือชุด "เรียนเพื่อรู้ คุณแล้วทำได้" จะเป็นประโยชน์และสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศได้ไม่มากนักน้อย

มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.)

ความสำคัญของแนวคิด “เรื่องเพศเชิงบวก”

เพื่อให้เกิด "ชุมชนต้นแบบสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ" คนทำงานควรมีความเข้าใจตรงกันถึงการสื่อสาร "เรื่องเพศเชิงบวก" ว่า

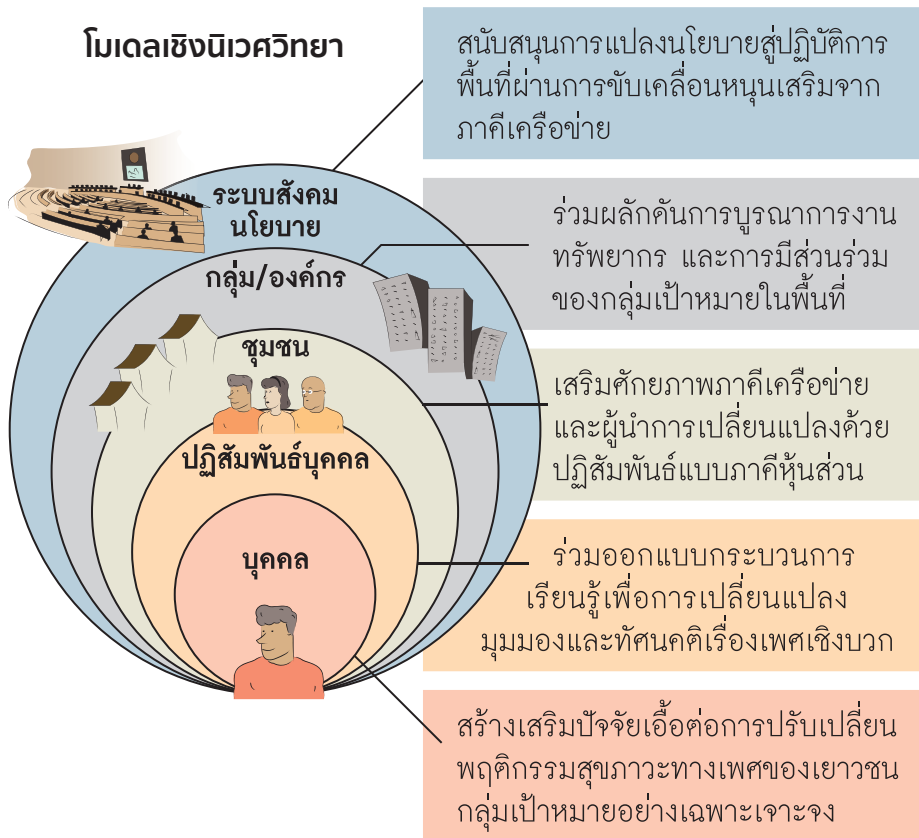
- เรื่องเพศ ไม่ใช่แค่เรื่องเพศสัมพันธ์ แต่ยังมีมิติด้านสุขภาพ ทัศนคติ รวมถึงทักษะการใช้ชีวิตที่จำเป็นต้องเรียนรู้ให้เหมาะสมกับช่วงวัย
- เรื่องเพศไม่ใช่เรื่องส่วนตัว หรือเรื่องของคนในครอบครัว แต่เป็นเรื่องของทุกคนในชุมชนที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมรอบให้เป็นสังคมที่ทุกคนมีชีวิตเป็นสุขและปลอดภัย
- การพูดคุยเรื่องเพศ ใช้การชี้ให้เห็นประโยชน์ ไม่ใช่การบังคับ ข่มขู่ซึ่งอาจนำไปสู่การทำลายต่อต้าน
- ผู้ที่ประสบปัญหาไม่ใช่ "ตัวปัญหา" แต่คือคนที่ "กำลังเผชิญปัญหา"

รู้จัก เข้าใจโมเดลเชิงนิเวศวิทยา กับการสร้าง “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

โมเดลเชิงนิเวศวิทยา เป็นโมเดลที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ด้วยการจัดระบบตั้งแต่ระบบสังคมจนถึงระดับบุคคลให้มีความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเองและมีทัศนคติที่ดีในเรื่องเพศ

ในการทำงานสร้าง “ชุมชนต้นแบบสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ” จำเป็นต้องทำงานกับคนทุกภาคส่วนทั้งระบบที่อยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิด “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ในทุกระดับ

“ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” เพื่อนร่วมทางคนสำคัญ ในการสร้าง “ชุมชนต้นแบบ”

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เหมือน “นักจัดการเชิงกลยุทธ์” ทำหน้าที่ประสาน บริหารจัดการภาคีเครือข่าย ออกแบบกิจกรรม กระบวนการทำงานให้เฉพาะเจาะจง กับกลุ่มเป้าหมาย ขับเคลื่อนและผลักดันแผนปฏิบัติการ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายตามแผนการดำเนินงาน โดยใช้กระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับภาคีหุ้นส่วน 3 ระดับ คือ

1. **ภาคียุทธศาสตร์** คือ ผู้กำหนดนโยบาย สนับสนุน เอื้อทรัพยากรคนงบประมาณให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมถึงบอกต่อการ ทำงานให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เพื่อขยายผลการทำงานให้กว้างขวางขึ้น
2. **ภาคีสันับสนุน** คือ ผู้สนับสนุนทรัพยากรด้านคน วิชาการ เปิดพื้นที่ อนุมัติให้มีการดำเนินงานในชุมชนได้ รวมถึงเป็นคนในชุมชนยอมรับนับถือ
3. **ภาคีปฏิบัติการ** คือ ผู้จัดบริการให้ความช่วยเหลือเยาวชนทุกด้าน สามารถเข้าถึงเยาวชน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะคติ พฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

คุณสมบัติที่จำเป็นของ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

มีความรู้รอบด้าน
เรื่องเพศ

มีทักษะคิดวิเคราะห์รากเหง้า
เชิงวัฒนธรรมและเชิงโครงสร้าง
ทางสังคม ซึ่งเป็นปัญหา
ท้องถื่น

มีทัศนคติเรื่องเพศ
เชิงบวก

มีทักษะการทำงาน
กับภาคีอย่างมีส่วนร่วม

มีทักษะสื่อสารเชิงบวก

มีทักษะออกแบบกระบวนการ
เรียนรู้เพื่อสร้างการ
เปลี่ยนแปลง

“ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” สร้างได้ด้วยวัฒนธรรมการทำงาน 7 ด้าน

1. กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม มีเป้าหมายตรงกัน มีความเข้าใจหลักการแนวทาง และกระบวนการทำงานให้ถึงเป้าหมายร่วมกัน

2. เปิดโอกาสและกระตุ้นให้พัฒนานวัตกรรม
โดยดึงศักยภาพคนทำงานให้ได้ทดลองอย่างอิสระ เพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้มาสู่การพัฒนางานได้อย่างเต็มที่

3. เข้าใจเรื่องเพศเชิงบวก
ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์จากการจำลองสถานการณ์ในสังคม

4. เสริมทักษะและเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆ สนับสนุนให้เข้าร่วมการอบรมเพื่อขยายมุมมองและทักษะในการทำงาน และให้โอกาสได้ร่วมประชุมระดับชาติและนานาชาติ

5. จัดเวทีแลกเปลี่ยนแบบเสริมพลังใจ
โดยใช้เวทีถกตอบทเรียนเป็นระยะ ให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย เติบโตประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน ชุมชน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้ภาคีได้เรียนรู้และมีแนวทางปรับปรุงการทำงาน

6. ใช้การเชื่อมโยงกับภาคีที่หลากหลาย ผ่านการนำเสนอผลงานในเวทีประชุมต่างๆ เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์กับคนจากต่างพื้นที่

3 กลยุทธ์สำคัญ สำหรับ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

- การจัดการกลไกภาคี
- การจัดบริการที่หลากหลาย
- การพัฒนาทักษะ

แนวทางการทำงานกลไกตำบลสุขภาวะทางเพศ

โครงการพัฒนาศักยภาพกลไกทำงานสุขภาวะทางเพศระดับตำบล โดยโครงการสตรีนานาชาติพันธุ์

พื้นที่โครงการ : ต.โป่งงาม และ ห้วยไคร้ อ.แม่สาย จ.เชียงราย

กลยุทธ์หลักที่ใช้ : จัดการกลไกภาคีเครือข่าย

โครงการสตรีนานาชาติพันธุ์ (Peew Club) เป็นกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมที่มีบทบาทขับเคลื่อนการทำงานด้านสิทธิสุขภาพของประชาชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และการทำงานป้องกันเอดส์ในเขตพื้นที่ภาคเหนือมาอย่างยาวนาน มีต้นทุนการทำงานร่วมกับเครือข่ายสุขภาพชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง (คชส.) ด้านกระบวนการพัฒนาศักยภาพคนทำงานในองค์กร และเครื่องมือในการทำงานเรื่องสุขภาวะทางเพศเป็นที่ยอมรับขององค์กรเพื่อนภาคีในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

โครงการสตรีฯ เห็นความสำคัญว่าต้องมีการผลักดันประเด็นสุขภาวะทางเพศเข้าสู่กลไกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) เพราะถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีทรัพยากรและอยู่ใกล้ชิดและตอบสนองกับชุมชนมากที่สุด ซึ่งในหลาย อปท.ยังคงมุ่งงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเชิงโครงสร้างพื้นฐาน แต่เรื่องสุขภาวะทางเพศของเยาวชนมักไม่ถูกพูดถึง โครงการสตรีฯ จึงต้องการกระตุ้นให้ อปท.เกิดความเข้าใจ มองเห็นปัญหาเรื่องสุขภาวะทางเพศว่าเป็นประเด็นที่จำเป็นและเร่งด่วน

เตรียมพื้นที่ความพร้อมร่วมกันอย่างไร ให้เกิดกลไกระดับตำบล

คณะทำงานกลไกระดับตำบลประกอบด้วย อปท. สถานศึกษา หน่วยงาน
สาธารณสุข อสม. คนในชุมชน และองค์กรภาคประชาสังคม สามารถร่วมมือกัน
จัดบริการตามบทบาทหน้าที่ให้เยาวชนกลุ่มต่าง ๆ เข้าถึงบริการที่มีอยู่ ครอบคลุม
ตั้งแต่งานป้องกัน ส่งเสริม และดูแลรักษา ช่วยเหลือ เยียวยาฟื้นฟู ได้ตามความ
ต้องการ ด้วยการแบ่งปันทรัพยากร ประสานงาน ส่งต่อบริการ และเชื่อมโยงความ
ร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรอื่นนอกพื้นที่ตำบล ซึ่งกลไกเช่นนี้ได้มาจาก

- การจัดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่าง
ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เป้าหมาย
ในเวทีมีการประเมินแลกเปลี่ยนสถานการณ์และ
นโยบาย รวมทั้งร่วมกันวิเคราะห์แผนงานเรื่อง
สุขภาวะทางเพศในชุมชน

- การจัดประชุมหารือเรื่องธรรมนูญสุขภาพและการเป็นตำบลสุขภาวะ ซึ่งเป็น
กรอบข้อตกลงการทำงานเพื่อขับเคลื่อนการสร้างสุขภาวะให้ประชาชนที่ปฏิบัติ
ได้จริง โดยมี อปท. ในพื้นที่เป้าหมายเป็นเจ้าภาพ

บทบาทของภาคีเครือข่าย ในการขับเคลื่อนกลไกระดับตำบล

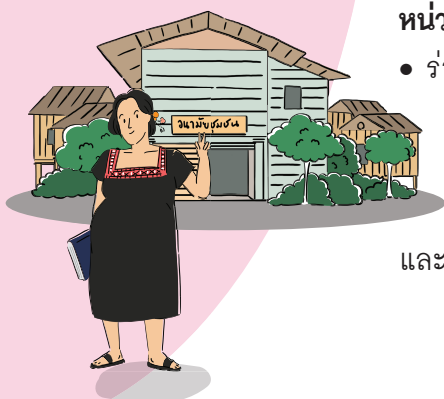
หน่วยสนับสนุนการทำงานในพื้นที่ผ่านแผนยุทธศาสตร์ตามนโยบาย
และ พ.ร.บ.ที่เกี่ยวข้อง

- คณะอนุกรรมการอนามัยเจริญพันธุ์จังหวัด และโครงการบูรณาการจัดการแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นระดับจังหวัด (จังหวัดบูรณาการฯ)
- คณะกรรมการอนามัยเจริญพันธุ์อำเภอ

หน่วยสนับสนุนและกระตุ้นให้เกิดการขยายผล
ไปยัง อปท. อื่นๆ

- อปท. ต้นแบบการทำงานสร้างเสริมสุขภาพะทางเพศในชุมชนที่มีการบรรจุแผนข้อบัญญัติ

หน่วยงานในท้องถิ่นระดับอำเภอ

- ร่วมให้ข้อมูลเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ "อำเภออนามัยเจริญพันธุ์" และแนวทางการสนับสนุนในระดับอำเภอ เป็นต้น
- สนับสนุนการทำงานตามนโยบาย ให้ความรู้และประสานงานร่วมกัน

หน่วยงานในท้องถิ่นระดับอำเภอ

- ร่วมให้ข้อมูลเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ "อำเภออนามัยเจริญพันธุ์" และแนวทางการสนับสนุนในระดับอำเภอ เป็นต้น
- สนับสนุนการทำงานตามนโยบาย ให้ความรู้ และประสานงานร่วมกัน

กลุ่มชุมชนสุขภาวะทางเพศ

- อาสาสมัครเข้าถึงกลุ่มชาติพันธุ์ และเป็นนักสื่อสารเรื่องเพศในระดับชุมชน
- ประสานงานในพื้นที่จัดการประชุม และฝึกอบรม

โครงการสตรีนานาชาติพันธุ์

- ประสานงานจัดการกลไกในโครงการ
- ร่วมเป็นคณะกรรมการอนามัยเจริญพันธุ์ ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ เพื่อขับเคลื่อนงานในชุมชน และผลักดันนโยบายที่เกี่ยวข้อง
- เป็นพี่เลี้ยงในการขยายผลให้กับ อปท. ต้นแบบ และหนุนเสริมการดำเนินงานของ อปท. ที่สนใจการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ

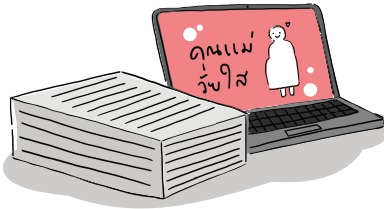
ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้กลไก ทำงานตามบทบาทหน้าที่ได้ คือ

- การพัฒนาศักยภาพคณะทำงานให้มีความเข้าใจเรื่องเพศเชิงบวก

- ร่วมทำงานโดยยึดเยาวชนเป็นศูนย์กลางและเล็งเห็นความสำคัญของการทำงานเรื่องเพศที่ต้องร่วมมือกันหลายภาคส่วนจึงจะสำเร็จ

- การมีฐานข้อมูลกลุ่มคนทำงานเพื่อช่วยแม่วัยรุ่น กลุ่มเป้าหมายที่ประสบปัญหา

- การมีผู้ประสานงานในระบบช่วยเหลือเยาวชนชาติพันธุ์ และแม่วัยรุ่น ให้ได้รับบริการอย่างครอบคลุมแบบองค์รวม (สุขภาพ สังคม การศึกษา และเศรษฐกิจ)

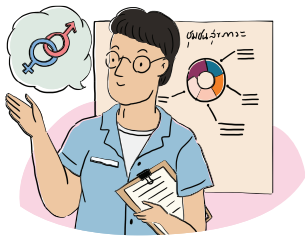
เตรียมพร้อมให้คนทำงานมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการทำงานกลไก

- ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุขภาวะทางเพศ อนามัยเจริญพันธุ์ และเอชไอวี รวมทั้งนโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและ สุขภาวะทางเพศในชุมชน

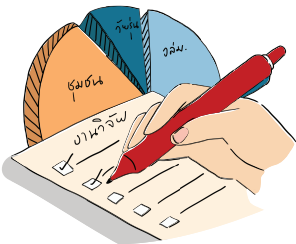
- การประสานงานและบริหารจัดการโครงการ พัฒนาชุมชนด้านสุขภาพ

- วิทยาการกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับ ปรับฐานคิคมุมมองเรื่องเพศเชิงบวกและ สุขภาวะทางเพศ

- การผลิตสื่อในการสื่อสารอย่างหลากหลาย และเหมาะสมกับภาคีเครือข่ายแต่ละระดับ

- การทำงานเชิงวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ต้องสังเกต ทดลองทำ ปรับแก้ไข และลองใหม่อยู่เสมอ

“

กระบวนการทำงานเชื่อมโยงระบบบริการสุขภาพทางเพศที่เป็นมิตรระหว่าง
กลไกภาคีปฏิบัติการในชุมชน ต้องประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพคนทำงาน
การมีสถานที่ให้บริการ การจัดการฐานข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงการใช้ข้อมูลร่วมกัน
ตลอดจนสนับสนุนการจัดการสุขภาพโดยชุมชนชาติพันธุ์
ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

”

— บทเรียนการทำงาน —

หน่วยงานในพื้นที่ :

โครงการสตรีนานาชาติพันธุ์ (PEEW club)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางอาภา หน่อตา

300/35 หมู่บ้านเอื้ออาทร ม.5 ต.โป่งผา

อ.แม่สาย จ.เชียงราย 57130

โทรศัพท์/โทรสาร : 053-640195

โทรศัพท์มือถือ : 089-4338-840

หน่วยงานหนุนเสริมพื้นที่ :

มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.)

86/58 โครงการวิชั่นสมาร์ตซิตี้ ถนนนครินทร์

ตำบลคลองวาญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

โทรศัพท์ : 02 525 4922-23

โทรสาร : 02 525 4938

หนังสือชุด "เรียนเพื่อรู้ คุณแล้วทำได้"

ถอดสูตรความสำเร็จการทำงาน

ของพื้นที่ต้นแบบชุมชนสุขภาวะทางเพศ ประกอบด้วย

1. เยาวชนรุ่นใหม่ นักสื่อสารเรื่องเพศ (เชียงใหม่)
2. อสม.นักสื่อสารสุขภาวะทางเพศแห่งชุมชนชาติพันธุ์ (เชียงใหม่)
3. แนวทางการทำงานกลไกตำบลสุขภาวะทางเพศ (เชียงใหม่)
4. บริการที่เป็นมิตรแบบเสริมพลังแม่วัยรุ่น (เชียงใหม่)
5. กศน.พูดเรื่องเพศอย่างปลอดภัย (เชียงใหม่)
6. สร้างนักวิจัยชุมชน ร่วมแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม (แม่ฮ่องสอน)
7. พื้นที่เรียนรู้เรื่องสุขภาวะทางเพศในสถานประกอบการ (ลำพูน)
8. กลไกเฝ้าระวังตามธรรมชาติในชุมชน (พะเยา)
9. พัฒนา อสม.สู่การเป็นนักจัดการสุขภาวะทางเพศ (มหาสารคาม)
10. การออกแบบสื่อเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพื้นที่สื่อสารเรื่องเพศเชิงบวก (นครราชสีมา)
11. กลไกประสานแหล่งเรียนรู้และระบบส่งต่อในชุมชน (กาฬสินธุ์)
12. โรงเรียนประณคต้นแบบสุขภาวะทางเพศ (สงขลา)

